

RÅD FRÅN TRE BORGERLIGA STATSSEKRETERARE

*Svensk Tidskrift har samtalat med tre centralt placerade statssekreterare i den borgerliga
fyrpartiregeringen, Peter Egardt (m), Carl B Hamilton (fp) och Sven Gunnar Persson (kd), om hur
de i efterhand ser på denna regerings insatser. Hur förberedde den sig? Vilka misstag begick den?*

Och – framför allt – vad kan göras bättre nästa gång?

Svensk Tidskrift: – *Borgerliga regeringar har otur med konjunkturen, brukar det heta. Även om orsaken inte enbart var konjunkturen blev problemen för den borgerliga fyrpartiregeringen 1991–1994 mycket större än vad någon i regeringskretsen hade förutsett.*

Carl B Hamilton: – *Samarbetet och förhandlingarna inför regerings-skiftet 1991 syftade till att vi skulle lösa känsliga frågor i förväg. Ambitionen var bra och säkert nödvändig, men den bar med sig fröet till svårigheter att hantera oförutsedda förändringar. Det enda vi vet om framtiden är att den inte blir som vi tror. Resultatet av 1990–1991 års planläggning blev följaktligen det som borgerliga politiker och ekonomer ständigt varnar för: inflexibilitet, låsningar till förhandlingspärnarnas svunna världsbild och en ovilja att ändra tidigare gjorda kompromisser.*

Peter Egardt: – *Att den borgerliga*

regeringen skulle ha genomfört tämligen begränsade förändringar är ju inte sant. Den kritik som riktades gick snarare ut på att vi genomförde för stora förändringar och att dessa inte hade folklig förankring. Sannolikt genomförde vi ungefär så mycket som var politiskt och praktiskt möjligt. Att verkligheten krävde ännu större insatser är en annan sak. Jämför med den bild som Ingvar Carlsson och Allan Larsson hade målat upp inför valet 1991 med vändpunkter och annat.

Grundlurat folk

Sven Gunnar Persson: – *Jag menar nog att regeringen hade ett ambitiöst förnyelseprogram inte minst när det gäller mer strukturella frågor. Detta program fick sig en knäck i samband med den djupa ekonomiska kris som slog igenom med full kraft 1992. Det av socialdemokraterna grundlurade, svindlade och i falsk trygghet invaggade svenska folket trodde inte riktigt att det var sant. Något verkligt*

krismedvetande infann sig egentligen inte.

SvT: – Men var verkligen det borgerliga förnyelseprogrammet så ambitiöst?

PE: – *Merparten av de åtgärder som Lindbeckkommissionen föreslog hade antingen redan genomförts när kommissionen lade sitt förslag, var under beredning eller genomfördes senare under mandatperioden. Lindbeckkommissionens förslag när det gäller arbetsrätten var inte heller – om jag minns rätt – särskilt genomgripande. De enda punkterna som inte genomfördes var sådana som regeringen faktiskt ansåg vara fel i sak. Det var inte många, men det fanns några stycken.*

SvT: – Var det rätt att genomföra krisuppgörelserna med socialdemokraterna?

CBH: – *Det var riktigt att genomföra krisuppgörelserna, men tyvärr kunde de inte upprätthållas. Den finska modellen i en krisperiod med ett brett samarbete mellan de*

stora partierna vore egentligen bättre än den svenska blockpolitiken.

PE: – Hade krisuppgörelserna lett till det önskade målet – att inte släppa kronan – hade det inneburit stora fördelar. Och hade socialdemokraterna gått med på en fjärde krisuppgörelse – jag räknar den om bankerna som en – hade detta kanske lyckats. Tyvärr var socialdemokraterna alltför inriktade på att förödmjuka ett eller flera av de borgerliga partierna. De krav som de framförde syftade inte i första hand till att stärka statsfinanserna utan till att slå in kilar mellan regeringspartierna.

SvT: – En del statsvetare hävdar att koalitionsregeringar per definition är sämre rustade att hantera försämrade statsfinanser än enpartiregeringar. Stämmer det?

PE: – Givetvis är det svårare att upprätthålla en sträng budgetdisciplin i en koalitionsregering, vars medlemmar helt eller delvis betraktar sig som representanter för vissa grupper i samhället. Samma fenomen uppstår i och för sig om regeringsledamöterna i en enpartiregering har motsvarande uppfattning. Detta är inte i första hand en teknisk eller institutionell fråga. Det viktiga är att regeringsledamöternas verklighetsuppfattningar är någorlunda samstämmiga.

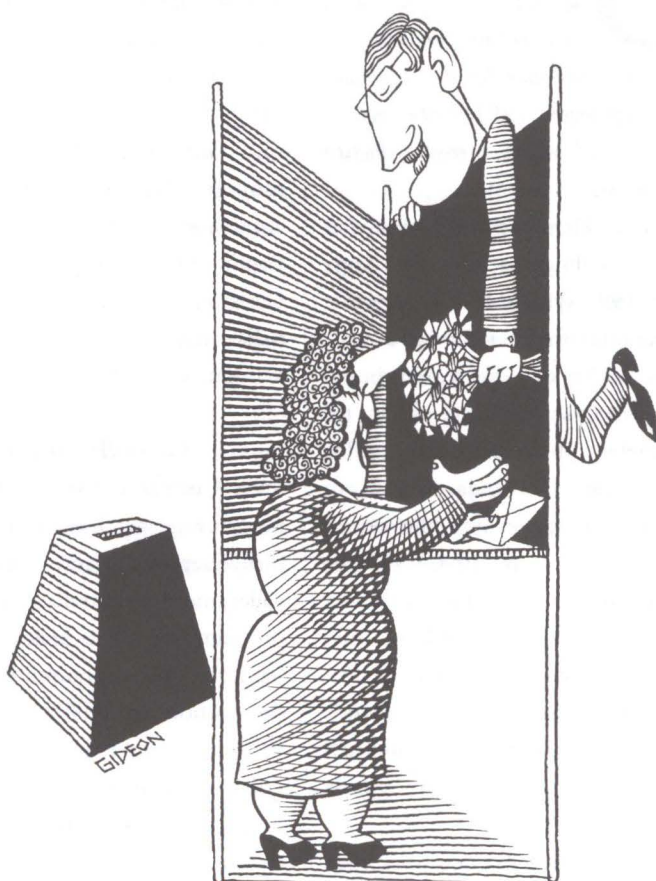
CBH: – I en koalitionsregering skall statsministern och statsrådsberedningen se till att alla partier får utdelning i sina hjärtefrågor – förutom vad gäller budget och eko-

nomi. Budgetramen och den ekonomiska utvecklingen är ingen förhandlingsfråga utan en oavvislig restriktion. Det skall inte vara möjligt för fyra samordningsstatssekreterare eller fyra partiledare att köra över finansministern. Finansministern måste ha sista ordet – vetorätt – när det gäller utgifter och intäkter.

SGP: – Jag tror att man misstar sig om man tror att finansdepartementalt primat är en garant för att uppnå sunda statsfinanser. Ekonomismen måste hanteras i ett sammanhang där andra grundläggande värden finns med. Ett nära och någorlunda formaliserat samarbete mellan sam-

ordningskansli och finansdepartement är nog en lämplig form. Jag tror att kvaliteten på förslagen höjs om man belyser frågan ur olika synvinklar.

PE: – Det är en vrångbild att statsrådsberedningens förstärkta roll under den borgerliga regeringstiden ledde till en svagare finanspolitik. Det finns många exempel på situationer där finansdepartementet helt misslyckades med att komma någon vart med enskilda departement, men där resultat kunde uppnås genom statsrådsberedningens agerande. Men självfallet är det centralt med en stark axel mellan finans-



departementet och statsrådsberedningen.

SvT: – Vilka organisatoriska förändringar bör göras till nästa gång?

CBH: – Regeringen skall med väl inlästa ministrar samlas i avskildhet under två-tre dagar till väl förberedda, systematiska, protokollförda budgetförhandlingar inför varje ekonomisk finansplan och inför höstens och vårens arbete. Finansministern skall göra sammanfattningarna – inte statsministern. Statsministerns roll är att se till att finansministerns slutliga sammanfattning under varje avsnitt är uppfattad av alla.

” Sannolikt genomförde vi ungefär så mycket som var politiskt och praktiskt möjligt. Att verkligheten krävde ännu större insatser är en annan sak. ”

PE: – Ett fungerande regeringskansli kräver enligt min mening att det finns någon som kan peka med hela handen, som utformar den övergripande policyn och som sliter de tvister som uppstår. Den samordningsorganisation som vi byggde upp under den borgerliga fyrtipartiregeringen fungerade, tycker jag, i huvudsak alldeles utmärkt. Men jag medger att jag är ”biased”.

SGP: – Man måste bygga in mekanismer, som respekteras av alla

ingående partier och departement, som reglerar ramöverskridningar och liknande traumatiska händelser.

PE: – Vad som skulle kunna övervägas är att flytta hela finansdepartementets budgetavdelning till statsrådsberedningen. Det medför emellertid andra nackdelar när det gäller finansdepartementets verksamhet och ställning. Jag skulle därför inte vara beredd att omedelbart förorda en sådan förändring.

SvT: – Hur blir en framtida borgerlig regering mer slagkraftig?

SGP: – Partiledarna måste ta ett större ansvar här. Om de skall vara departementschefer måste det finnas back-up i form av biträdande statsråd som kan sköta mycket av det löpande medan partiledarna är ute och möter folket.

PE: – Att göra en framtida borgerlig regering mer slagkraftig handlar mer om psykologi och pedagogik än organisation. Det handlar om att få en opposition som inte försöker ge en helt annan bild av verkligheten än den regeringen företräder, det vill säga en opposition som uppträder helt populistiskt. Det handlar om att försöka beskriva verkligheten som den ser ut. Att inte skönmåla eller förespegla väljarna sådant som sannolikt inte kan genomföras. Det gäller att mer pedagogiskt förklara varför ett antal förändringar måste genomföras och att dessa på sikt kommer att leda till förbättringar

SvT: – Vilka förberedelser bör göras för att regeringssamarbetet skall lyckas?

SGP: – Ett bra regeringsarbete

grundar sig inte bara på en gemensam uppfattning om grunddragen i politiken utan också på goda personliga relationer. Det är viktigt att odla relationer under oppositionstiden.

PE: – Bästa förberedelsen för kommande regeringssamarbete är att skapa ömsesidig förståelse för partiernas bevekelsegrunder och sätt att arbeta. Minst lika viktigt är att på olika sätt bidra till att partierna har en gemensam uppfattning av verkligheten, vilka de centrala problemen är och vilken riktning utvecklingen bör ha. Annars är kommande regeringssamarbete dödsdömt. Mindre viktigt är att samordna ståndpunkterna i sakfråga efter sakfråga.

Samsyn nödvändig

CBH: – Frågor som kommer upp under 1998 och framåt är kärnkraft, EMU, Natointräde och arbetslösheten. Allmänt måste man diskutera igenom om den nya borgerliga regeringen vill administrera Sverige ungefär som det är, eller om den vill gå in för en radikal reformism, vilket enligt min uppfattning är nödvändigt för att få ner arbetslösheten. I dessa frågor måste regeringspartierna skapa en samsyn före valet 1998. Man kommer kanske inte att lyckas, men man måste diskutera igenom sina respektive verklighetsbeskrivningar.

PE: – Ett år före valet 1991 startades på moderat initiativ en gemensam seminarierie om frågor som ekonomi, arbetsmarknadspolitik, kärnkraft med mera. Del-

tagare var nyckelpersoner från moderaterna och folkpartiet. Tanken var inte att fatta beslut utan att diskutera väsentliga frågor med ledande vetenskapsmän. Sociala övningar av skilda slag genomfördes också. Kristdemokraterna hölls kontinuerligt informerade om vad som hände i riksdagen. Dessutom träffades vi och diskuterade hur man bäst formerar ett regeringskansli. Olof Johansson erbjöds att vara med på Ny start för Sverige-artikeln, trots att han i dag antyder att han inte ens blev informerad.

SGP: – Kanske skulle "ekumeniken" kunna stå som inbjudare och arrangör? Jag tror att de som är aktiva inom ekumeniken kan ge en ny utgångspunkt och ett nytt fräscht sätt att gripa sig an frågorna. Jag tror inte enbart att det går att upprepa den gamla goda tiden.

(Ekumeniken är ett samarbetsprojekt mellan unga borgerliga politiker som Ulf Kristersson driver i Timbros regi, SvTs anmärkning.)

PE: – Ny start för Sverige kan inte upprepas. Det var rätt vid rätt tidpunkt. Moderaternas, folkpartiets och kristdemokraternas ledamöter i finansutskottet har redan nu markerat sin samsyn vad gäller den ekonomiska politiken. Det kommer säkert att ske fler sådana markeringar. Händelseutvecklingen får visa om det gentemot väljarna kommer att krävas särskilda markeringar i programmatisk form inför nästa val. Men det är inget självändamål.

SGP: – Det är för tidigt att avgöra

om något som motsvarar Ny start för Sverige skall genomföras. Min grundhållning är dock att det behövs något som visar att det finns ett genomtänkt alternativ. Formen för hur det skall lyftas fram är jag än så länge osäker på.

SvT: – Kan och bör centern ingå i regeringen?

CBH: – Enligt min uppfattning ligger det i alla borgerliga partiers intresse att centern står utanför och agerar som borgerligt stödparti för en m+fp+kd-regering, om mandatfördelningen leder till borgerlig majoritet. Alternativet bör vara en s+m+fp+kd-regering. Centern får det svårt med det Natointräde som ligger framför oss under 1998–2002, liksom med EMU och kärnkraften. I princip vore det mycket bättre att ha med centern i regeringen, men just nu är det knappast möjligt.

SGP: – Detta är sannerligen ingen lätt sak att hantera. Den enda möjliga vägen är att förhandla allt i botten innan regeringen sätts i sjön. Om det skulle visa sig att vissa motsättningar är oöverstigliga men ändå inte bedöms vara av den art som skall förhindra att en ny regering kommer till, får man enas om modeller för att hantera dessa frågor. Jag tror att man verkligen skall anstränga sig för att få med centern tidigt i förberedelserna, exempelvis när det gäller seminarieverksamhet och liknande.

PE: – Jag tror inte att frågan bör dramatiseras. När valet 1998 har ägt rum har vi ett "completely different ball game". Jag tror heller inte att

nästa regering kan förberedas väsentligt mycket bättre än den förra borgerliga regeringen. Vi trodde ju då att Öresundsbron var förhandlad i botten. Det var den också med alla rimliga mått mätt. Olof Johansson valde ändå att lämna regeringen. Men det är minst lika viktigt som förra gången att i regeringsförhandlingarna identifiera alla svåra frågor och komma överens om hur de skall hanteras innan en regering bildas.

ORD

En flicka börjar spara till egen bostad när hon är femton. Det är inte mycket hon sätter av, men dock, 42 kronor i månaden för att vara exakt. Efter nio år har hon fått ihop 5 690 kronor.

Varje år kommer skattemyndigheterna med rånarhuvan nerdragen. De ska ha skatt på räntan. Av 204 kronor tar staten 61. Ett drygt kvartal av hennes årsränta tycker staten sig ha rätt till. De kallar det inkomst av kapital.

Om 5 690 kronor är ett kapital att straffa med beskattning så säger det någonting om normen, outtalad eller inte. Varje långsiktigt ansvarstagande ogillas av någon anledning. Varje ansats till individuell rörlighet betraktas som stötande.

- Du ska ingenting äga är budskapet. Är du barskrapad är du vår. Tilldelningen sköter vi. Ditt beroende är vårt ideal.

Helena Rivière